

Párhuzamos értelmezések és modellek – integráció, szegregáció, asszimiláció – a kisebbségkutatásban

MTA Társadalomkutató Központ, Jakobinus terem (1014 Budapest, Országház utca 30.)
2010. május 27.

Az előadások rövid kivonatai

ÁTÉRTÉLMÉZÉSEK

Komoróczy Szonja - Tudatos nyelvi disszimiláció: jiddis a 19. századi magyarországi ortodox zsidó eszmerendszerben

A 19. század előtti, hagyományos askenázi zsidó társadalomra a diglosszia volt jellemző. Míg a középkori, reneszánsz Európában a helyi nyelvekkel szemben a latin volt a tekintélyes nyelv, az askenázi zsidóság esetében a jiddis volt a mindennapi beszélt nyelv, az úgynevezett losn kojdes [szent nyelv] pedig a különleges becsben tartott irodalom nyelve. Maga a losn kojdes kifejezés – bár a gyakorlati életben nem nagyon tettek közöttük különbséget – valójában nem egy, hanem két nyelvet takar, a hébert és az arámit. Nem csak a vallási irodalom és a tradicionális szövegközpontú tanulás tárgya és nyelve volt a losn kojdes, hanem általában az írásbeliségé. Ráadásul, mint azt már a név is mutatja, a két nyelv és az irodalom szentnek számít. A losn kojdes a vallási szentség mellett a tanultság és a tudományok nyelve és jelképe, egyben státusszimbólum is lett. A jiddis ezzel szemben a szóbeliség, a mindennapi élet nyelve volt. És – ahogyan az diglosszia-helyzetben jellemző – a beszélt nyelv a társadalom minden rétegében alacsony presztízzsel bírt. Az askenázi közösségben is a jiddis hagyományosan a tudatlanság, tanulatlanság jelképe lett, megvetették és lenézték. Így az egyes nyelvek egyrészt teljesen különböző funkciókat töltöttek be, másrészt különböző eszmei értékük is volt.

A 19. században a helyzet megváltozott. A felvilágosodás, emancipáció, asszimiláció hatására Nyugat-Európában a nyelvi asszimiláció volt jellemző: a zsidó társadalom minden rétege a jiddis helyett egyre inkább a környezet nyelvét, a németet használta beszélt nyelvként. Kelet-Európában pedig a jiddis az egyik elfogadott zsidó nemzeti nyelv lett: a modern szépirodalom, a politika, az oktatás, az újságírás, a vallásos irodalom nyelve. Magyarországon – a jiddis nyelv, illetve a zsidó kultúra szempontjából Kelet és Nyugat határán – különleges helyzet alakult ki. Az orthodoxia vezetői közelről láthatták a nyugat-európai és a kelet-európai fejleményeket egyaránt, és levonták a maguk következtetéseit. Ők úgy látták, hogy a nyelvi asszimiláció egyértelmű és közvetlen következménye a kulturális és vallási asszimiláció, ezért harcba szálltak a jiddis védelméért: a héber és az arámi mellett szinte szent nyelvvé tették a jiddist is, és kötelezővé tették a nyelv megőrzését és ápolását. Ennek a folyamatnak fontos stádiumait és eredményeit veszi végig az előadás.